

Радутний О.Е.

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
доцент кафедри кримінального права № 1,
доктор філософії (Ph.D.) в галузі права, доцент*

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАКОНОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ (НА ПРИКЛАДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА)

Сьогодні якість законотворчої діяльності, в тому числі в сфері кримінального права, викликає серйозні зауваження та, в окремих випадках, обґрунтоване обурення за науку, країну, суспільство. На жаль, в Європі відкрито називають наших законодавців творцями законодавчого сміття: у звіті місії Європарламенту зазначається, що Верховна Рада України є «слабкою ланкою», перенавантажена великою кількістю законопроектів, які мають доволі низьку якість та являють собою «законодавче сміття» («законодавчий спам», «законодавче цунамі») (Шпайхер Т. В Европе назвали украинских депутатов «творцами законодательного мусора» / Экономические известия, 13.03.2016 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://news.eizvestia.com/news_politics/full/655-v-evrope-nazvali-ukrainskih-deputatov-tvorcami-zakodatelnogo-musora).

Фактично таку саму оцінку діяльності законотворців надає у зворотному зв'язку електорат, висловлюючи своє невдоволення через інститут електронних петицій на адресу Президента України: № 22/037844-еп «Ініціювати притягнення до кримінальної відповідальності народних депутатів, що здійснюють голосування за інших депутатів» (246 голосів; не підтримана), № 22/036085-еп «Ввести закон про кримінальну відповідальність за «кнопкодавство» та використання чужих індивідуальних карток іншими депутатами ВР України» (327 голосів, не підтримана) тощо.

Зовсім по-іншому слід розглядати ситуацію з замовним характером законопроектів, автори яких діють цілеспрямовано на руйнацію правової системи. Таку діяльність в сфері законотворчості можливо визнати проявами інформаційної агресії на законодавчому рівні, загрозою національній безпеці України в інформаційній сфері, поряд з

тими, що передбачені ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19.06.2003 р. (Радутний О.Е. Інформаційна агресія в законодавчій сфері [Текст] / О.Е. Радутний // Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 жовт. 2015 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2015. – 528 с. – С. 158-162).

Таким чином, в кримінально-правовій сфері чинне законодавство поступово втрачає ознаку правової визначеності (як одну з важливих рис верховенства права), що викликає обґрунтовану занепокоєність багатьох вчених і практиків: на думку В.Я. Тація, правотворчій діяльності останніх років властивий безсистемний та хаотичний характер (Тацій В.Я. Десять років чинності Кримінального кодексу України: здобутки та шляхи вдосконалення [Текст] / В.Я. Тацій // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовт. 2011 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2011. – 456 с. – С. 29-35); В.Д. Швець вказує на копіювання нормативних розробок інших держав без відповідної адаптації (Швець В.Д. Практика внесення змін і доповнень до КК України: здобутки та прорахунки [Текст] / В.Д. Швець // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовт. 2011 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2011. – 456 с. – С. 35-40); згідно до позиції В.О. Тулякова у сучасних кримінально-правових дослідженнях багато уваги приділяється аналізу питань криміналізації, застосуванню новітніх (альтернативних) покарань і заходів впливу, але мало уваги приділяється аналізу ефективності відповідних покарань та прогнозу ефективності самої норми (Туляков В.О. Право на злочин та право бути покараним у контексті розвитку прав людини [Текст] / В.О. Туляков // Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12-13 жовт. 2017 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов, (заст. голов. ред.) та ін. – Х.:

Право, 2017. – 560 с. – С. 85-88).

Багаточисельність законопроектів та схвалених на їх підставі нормативних актів має своїм негативним наслідком зниження загальної якості як самих новацій, так і поступово всього чинного КК України через інфікування останнього окремими різновидами «законодавчого вірусу» (Киричко В.М. Законодавчий вірус у системі КК України: визначення і актуалізація проблеми на прикладі ст. 368-2 КК «Незаконне збагачення» [Текст] / В.М. Киричко // Проблеми законності: зб. наук. праць / відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2016. – Вип. 133. – 282 с. – С. 142-151).

Однією з причин цього явища є унікальна ситуація, за яку впродовж всіх років вітчизняної державотворчості один з важливіших органів у своїй більшості формується з непрофесіоналів, які не мають відповідної освіти, фаху, досвіду та розуміння делікатності правотворчої діяльності, що у сукупності не дозволяє їм здійснити глибоке вивчення змісту своїх пропозицій та спрогнозувати можливі наслідки прийняття того чи іншого нормативного акту. Хоча, з іншого боку, вважається, що вони є представниками народу, а їх діяльність – втіленням принципу народовладдя.

Втім, якщо група не повною мірою компетентних осіб опікується досить важливою державною діяльністю (процесом законотворчості), то пояснення цьому, напевно, слід шукати в містичній або езотеричній практиці (можливо, у цьому є певний незбагненний промисел: зібрати до купи випадкових для конкретної справи людей, дати їм завдання, а в тому, що з'явиться в результаті їх діяльності, шукати проявлений дух та потім надавати цьому тлумачення у системному зв'язку з вже існуючими нормами права і намагатися наявними науково-практичними силами усунути виявлені протиріччя методом «наукового ворожіння» (Радутний О.Е. Нарис стану інформаційно-законодавчої діяльності на прикладі КК України / Інформація і право: науковий журнал [Текст] / О.Е. Радутний // Інформація і право: науковий журнал / редкол.: В.Г. Пилипчук та ін. – К.: Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, 2016. – № 3 (18). – С. 58-68). У подібній духовній або езотеричній практиці не повинно бути нічого соромітного або образливого, адже, як зазначає І.А. Ісаєв, філософія права як відкрита наука має можливість просунутися уперед тільки

завдяки поверненню до своїх ідейних, духовних та, можливо, релігійних витоків, адже влада та закон, як явища метафізичного порядку, постійно зберігають у собі певну недовомовленість, таємницю, яку так і не вдається з'ясувати сучасному раціоналізованому мисленню (Исаев И.А. Топос и номос: пространства правопорядков [Текст] / И.А. Исаев. – М.: Норма, 2013. – 416 с. – С. 8-9).

Втім, існує інший підхід до процесу законотворчості. Якщо не доручати розробляти нормативні акти фахівцям (юристам-науковцям та правникам-практикам), розв'язання проблеми може полягати у сфері використання можливостей штучного інтелекту.

Для того, щоб доручити штучному інтелекту розробку нових нормативних актів та(або) перевірку чинних й підготовку змін до них, останній повинен мати здатність до комплексної обробки значних обсягів інформації, здобутих по різних джерелах, з'ясовувати системні співвідношення не тільки у межах однієї галузі, але й встановлювати міждисциплінарні зв'язки, мати здатність до самонавчання (саморозвитку), в тому числі, накопичувати досвід, узагальнювати, відшукувати неочевидні логічні ланцюжки, робити конкретні умовиводи, вміти планувати та передбачати різні варіанти розвитку подій, абстрактно мислити, оперувати потужною теоретичною та емпіричною базою тощо.

Такий різновид штучного інтелекту існує та широко використовується вже сьогодні і, навіть, отримав назву «слабкого» (англ. Weak Artificial Intelligence, або WAI, «вузького штучного інтелекту», або «обмеженого штучного інтелекту» – англ. Artificial Narrow Intelligence, або ANI, або «прикладного штучного інтелекту» – англ. Applied Artificial Intelligence, або AAI), що орієнтований на виконання одного завдання або здійснення однієї функції, напр., розпізнання мови, гра в шахи, пошук та аналіз інформації у певному напрямку тощо), у порівнянні з «сильним штучним інтелектом» (англ. Strong Artificial Intelligence, або SAI, або «загальним штучним інтелектом» – англ. Artificial General Intelligence, або AGI, який орієнтований на вирішення всіх завдань, які можуть постати перед людиною, та здійснення всіх когнітивних функцій) або «штучним суперінтелектом» (англ. Artificial Superintelligence, або ASI – більш розумним та потужним, ніж інтелект людини у всіх сферах).

З метою використання у законотворчій діяльності перед штучним

інтелектом необхідно поставити завдання дослідження соціальної обумовленості певної норми, врахування певних правил (тотожності, несуперечності, виключення третього, достатньої підстави тощо) і методів (історичного, порівняльного, догматичного, системного, логічного тощо), за допомогою засобів, прийомів і правил нормотворчої техніки об'єктивувати правову норму у вигляді тексту, зміст якого повинен бути узгоджений на рівні системних зв'язків структурних частин норми права, в межах певного інституту, закону про кримінальну відповідальність та щодо всієї галузі кримінального права у нерозривній єдності з основоположними конституційними принципами та міжнародними зобов'язаннями України.

За наслідками роботи штучного інтелекту депутатському корпусу буде надано законопроект найкращої форми та змісту, який буде узгоджений на правозастосовному (залежно від суб'єкта майбутнього застосування певної норми) та науковому (відповідність фундаментальним теоретичним знанням) рівнях.

Таким чином, на розгляд законодавцям залишиться лише буденний та(або) політичний аспект законопроекту, що існує на рівні правосвідомості звичайного громадянина та представника народу і відповідає актуальній ситуації у суспільстві. А ті представники народу, які обізнані в юриспруденції, матимуть змогу також висловити своє власне враження від результатів творчої діяльності штучного інтелекту у сфері законотворення, схвалити або піддати їх обґрунтованій критиці.